

Långsiktiga konsekvenser av coronapandemin för internationalisering och mobilitet i högskolan

Långsiktiga konsekvenser av coronapandemin för internationalisering och mobilitet i högskolan
Rapport: 2023:7

Utgiven av Universitetskanslersämbetet 2023

Författare: Anna Lundh, Ellen Eilfolk Kenttä

Diarienummer: 51-00167-23

Universitetskanslersämbetet • Hammarbybacken 31 • Box 6024, 121 06 Johanneshov
tfn 08-563 085 00 • e-post registrator@uka.se • www.uka.se

Innehåll

Sammanfattning	4
Inledning.....	5
Framåtblickande undersökningar om pandemins konsekvenser.....	6
Rapportens innehåll	7
Konsekvenser av pandemin för internationalisering	9
Nya möjligheter till internationalisering	9
Utvecklingsbehov inför framtiden	15
Konsekvenser av pandemin för internationell mobilitet.....	18
Nya möjligheter för mobiliteten.....	18
Digitala utvecklingen ökar mobiliteten	19
Den internationella mobilitetens utveckling – på kort och lång sikt.....	22
Mobilitetsströmmarna förändras delvis.....	27
Nyttan med utlandsstudier allt viktigare.....	29
Avslutande reflektioner.....	32
Internationaliseringsarbetet ingår i ett globalt sammanhang	32
Hur utvecklas studentmobiliteten på längre sikt?	33
Hur genomgripande blir påverkan från den digitala utvecklingen?	34
Är det dags för ett omtag?.....	35
Bilaga 1	36
Den första enkätundersökningen	36
Den andra enkätundersökningen	37

Sammanfattning

Coronapandemin har haft en påtaglig påverkan på internationaliseringen och mobiliteten inom högskolan. När det inte längre gick att resa som vanligt och lärosäten stängde på grund av restriktioner, var den internationella verksamheten tvungen att ställa om eller ställa in. Lsåret 2020/21 minskade antalet inresande och utresande utbytesstudenter drastiskt, medan antalet inresande freemover-studenter till Sverige minskade marginellt.

Med hjälp av enkäter samlade vi in information om möjliga långsiktiga konsekvenser av pandemin från personer kunniga inom internationalisering och internationell mobilitet inom högre utbildning. Undersökningen ingår i UKÄ:s regeringsuppdrag att delta i genomförandet av Sveriges återhämtningsplan efter pandemin.

När vi ställde frågorna till respondenterna under sommaren och tidiga hösten 2022 pågick fortfarande pandemin i världen och andra händelser i omvärlden kastade en skugga över internationaliseringsarbetet.

De tydligaste resultaten från undersökningen är följande:

- Pandemin har öppnat nya möjligheter för internationalisering och mobilitet.
- Digitaliseringen, som tog ett stort steg framåt under pandemin, kommer att fortsätta inom både internationalisering och mobilitet. Blandad mobilitet, där både fysisk och digital mobilitet ingår, kommer att bredda rekryteringen till studentutbyten. Ett viktigt utvecklingsområde är att bygga in interkulturell förståelse i olika sorters digitala internationaliseringsaktiviteter.
- Studenterna kommer att ställa högre krav på flexibilitet, relevans och nyttiggörande i utbytena.
- Internationella studenter kommer att fokusera mer på karriärmöjligheter när de väljer var och vad de ska studera.

Flera av respondenterna menar att lärosätena efter coronapandemin behöver göra ett omtag i arbetet med internationalisering och mobilitet.

UKÄ kommer att följa och analysera hur studentmobiliteten utvecklas efter pandemin, framför allt genom den officiella statistiken. Ett utvecklingsområde på längre sikt är metoder för att mäta digital mobilitet, så att utvecklingen inte feltolkas.

Slutligen, eftersom mycket har hänt på internationaliseringsområdet sedan 2018 – inte minst de omvälvande senaste tre åren – finns goda skäl att återuppta arbetet med en nationell strategi för internationalisering.

Inledning

I den här rapporten presenterar vi resultat från en framåtblickande undersökning som Universitetskanslersämbetet (UKÄ) genomförde under sommaren och tidiga hösten 2022. Syftet med undersökningen var att samla in information om möjliga långsiktiga konsekvenser av coronapandemin för lärosätenas verksamhet inom områdena internationalisering och mobilitet. UKÄ har följt utvecklingen under pandemin genom statistik om studentmobilitet, en intervjustudie med sex lärosäten och en analys av studentutbytena och praktikutbytena inom Erasmus+.

Den 30 september 2021 fick UKÄ i uppdrag av regeringen att delta i genomförandet av Sveriges återhämtningsplan (U2021/03916). Uppdraget pågår till och med 2026 och innebär bland annat att UKÄ ska följa frågor som rör samhället efter pandemin och högskolans roll i återhämtningen. UKÄ ska samordna genomförandet av åtgärden *resurser för att möta efterfrågan på utbildning vid universitet och högskolor* samt stödja lärosätena i arbetet med åtgärden.

Målet för den nationella återhämtningsplanen är att Sveriges universitet och högskolor ska möjliggöra fler utbildningsplatser för helårsstudenter, möta behoven av utbildning som leder till jobb, förbättra välfärden samt bidra till ökad konkurrenskraft för svenskt näringsliv. Åtgärden ska även främja den digitala omställningen genom att öka den digitala kompetensen och tillgången på personer med specialistkompetens. Det utökade antalet utbildningsplatser ska öka tillgången till högre utbildning i hela landet och öka möjligheterna till omställning. Målgrupper för åtgärden är de som saknar högskoleutbildning, de som behöver stärka sin ställning på arbetsmarknaden och de som vill söka sig till bristyrken som kräver en högskoleutbildning.

UKÄ ska inom ramen för uppdraget genomföra analyser som bidrar till förståelsen av högskolans roll i återhämtningen. UKÄ ska också genomföra analyser som skapar förståelse för de långsiktiga konsekvenserna av pandemin för lärosätenas verksamhet. Analyserna ska generera kunskap som i förlängningen gynnar högskolesektorns motståndskraft och återhämtningsförmåga.

Internationalisering och mobilitet inom den högre utbildningen bidrar till det övergripande EU-målet med återhämtningsplanerna: att bygga ett EU som är mer miljövänligt, digitalt, resilient och bättre anpassat till nuvarande och kommande utmaningar. För Sveriges nationella satsning på återhämtning efter pandemin kan området framför allt bidra till de mål som handlar om att ställa om digitalt, stärka samhället, möta behovet

av utbildning som leder till jobb, öka konkurrenskraften för svenskt näringsliv och stärka tillgången på högtbildad arbetskraft.

Framåtblickande undersökningar om pandemins konsekvenser

UKÄ har sedan 2020 följt pandemins konsekvenser för lärosätenas verksamhet. I juli 2020 fick vi, genom en ändring i regleringsbrevet, i uppdrag att följa upp konsekvenserna för högskolans verksamhet av beslut och insatser som genomförts med anledning av pandemin. Uppdraget slutredovisades i december 2022.¹

UKÄ:s samlade bedömning var att de flesta av pandemins effekter på högre utbildning och forskning skulle bli kortvariga. Men, baserat på de undersökningar som genomförts inom pandemiuppdraget identifierade vi tre områden där pandemin kan komma att medföra stora konsekvenser eller omfattande förändringar på längre sikt:

- internationaliseringen och den internationella mobiliteten
- omställningen till digital undervisning och examination
- situationen för doktorander och juniora forskare.

Inom ramen för Sveriges återhämtningsplan har vi därför inom vart och ett av dessa områden genomfört särskilda framåtblickande undersökningar. Det handlar både om konsekvenser på längre sikt för högskolans arbetsformer och verksamhet, och om följder för de individer som påverkats av pandemin inom utbildning eller forskning. I den här rapporten presenterar vi resultaten från enkätundersökningen om internationalisering och internationell mobilitet inom högskolan. Ett urval av undersökningens resultat redovisades i UKÄ:s slutredovisning av pandemiuppdraget.²

Faktaruta – läs mer

Långsiktiga konsekvenser av coronapandemin för undervisning och examination. Rapport 2023:5, UKÄ.

Långsiktiga konsekvenser av coronapandemin för doktorander och juniora forskare. Rapport 2023:8, UKÄ.

¹ Coronapandemins konsekvenser för universitet och högskolor. Slutredovisning av ett regeringsuppdrag. Rapport 2022:18. UKÄ.

² Ibid.

Enkäter till personer som arbetar med internationalisering och mobilitet

Till enkätundersökningen rekryterade vi personer som arbetade med internationalisering och mobilitet vid lärosäten, andra myndigheter samt svenska och internationella organisationer. Totalt rekryterades 75 respondenter som ombads svara på två enkäter. Ungefär 60 procent av respondenterna svarade på båda enkäterna. Av dem arbetade ungefär två tredjedelar på ett lärosäte och ungefär en tredjedel vid en annan myndighet eller organisation.

Undersökningen genomfördes med två webbenkäter som skulle besvaras under sommaren och i september 2022 (bilaga 1).

I den första enkäten fick respondenterna svara på två öppna frågor om långsiktiga konsekvenser av pandemin på internationalisering och mobilitet inom högskolan:

- Vad ser du för möjliga långsiktiga konsekvenser av covid-19-pandemin på internationalisering inom högskolan?
- Vad ser du för möjliga långsiktiga konsekvenser av covid-19-pandemin på mobilitet inom högskolan?

Baserat på svaren på frågorna tog vi fram 30 påståenden om de långsiktiga konsekvenserna av pandemin på internationalisering och mobilitet. Respondenterna ombads i den andra enkäten ta ställning till påståendena och gradera sina svar på skalan: *instämmer helt*, *instämmer delvis*, *varken instämmer eller tar avstånd*, *tar delvis avstånd* och *tar helt avstånd*. Svartalernativet *inte relevant/vet ej* var också möjligt, för de respondenter som av något skäl ansåg att de inte kunde värdera ett påstående. Svartalernativet *inte relevant/vet ej* fick generellt mycket låga svarsfrekvenser. Det ingår därför inte i resultatredovisningen.

Rapportens innehåll

Vi presenterar i rapporten ett urval av de påståenden som respondenterna fick ta ställning till, och gör en fördjupning av resultaten med hjälp av fritextsvaren i den första enkäten.

För tolkningen av enkätsvaren generellt är det bra att påminna sig om att när vi genomförde de två enkäterna, sommar och tidig höst 2022, var pandemin inte över globalt även om restriktionerna hade tagits bort i Sverige. Strikta restriktioner gällde till exempel fortfarande i Kina och landets gränser var stängda. Det fanns också andra omvärldsfaktorer som vid den tiden kan ha påverkat respondenternas enkätsvar, som rapporter om en ökande inflation i flera länder och kriget i Ukraina.

Resultaten från enkätundersökningen presenteras i två avsnitt: ett fokuserar på långsiktiga konsekvenser av pandemin på

internationaliseringen och ett på långsiktiga konsekvenser av pandemin på den internationella mobiliteten. Presentationen av resultaten följs av avslutande reflektioner och vi identifierar några framtida utvecklingsområden.

Konsekvenser av pandemin för internationalisering

Internationella projekt och samverkan hör till de områden inom högskolan som påverkades i hög utsträckning i den första akuta fasen av coronapandemin.³ Internationella samarbeten genomfördes antingen digitalt med en inväpningskurva för de nya arbetssätten, pausades eller uteblev.⁴ Vi ser dock bland våra respondenter en optimism om de långsiktiga konsekvenserna av pandemin för internationaliseringen inom högskolesektorn.

Respondenterna anser att pandemin har öppnat nya möjligheter både i det utåtriktade arbetet och för ”internationalisering på hemmaplan”. Den snabba digitala utvecklingen och nyvunna acceptansen för digital kommunikation innebär till exempel att lärosätena kommer att samarbeta mer digitalt med sina partneruniversitet. Ett viktigt utvecklingsområde för framtiden är hur interkulturell förståelse kan byggas in i olika typer av digitala internationaliseringsaktiviteter.

Internationalisering av högre utbildning definieras här som ”processen att integrera en internationell, interkulturell eller global dimension i syftet, innehållet eller tillhandahållandet av eftergymnasial utbildning”.⁵ Det kan innefatta utbyten, internationella konferenser, forsknings- och utbildningssamarbeten samt avtal, användandet av internationell kurslitteratur och mycket mer.

Det här kapitlet fokuserar på internationalisering som inte rör utbyten och mobilitet. De aspekterna återkommer vi till i nästa kapitel.

Nya möjligheter till internationalisering

En av de större vinsterna med omställningen till utbildning och arbete på distans under pandemin var den snabba digitala utvecklingen. Den påverkade även de internationella samarbetena. Enligt respondenterna väntas pandemin, och framför allt digitaliseringen under pandemin, leda till utveckling och förbättrade förutsättningar inom lärosätenas internationalisering. För internationaliseringen inom högre utbildning fick nedstängningen av samhället direkta konsekvenser när utbyten och konferenser ställdes in. Men i våra fritextsvar var en av de mest

³ Studentmobiliteten under coronapandemin – en intervjustudie och statistisk uppföljning. Rapport 2021:38, UKÄ.

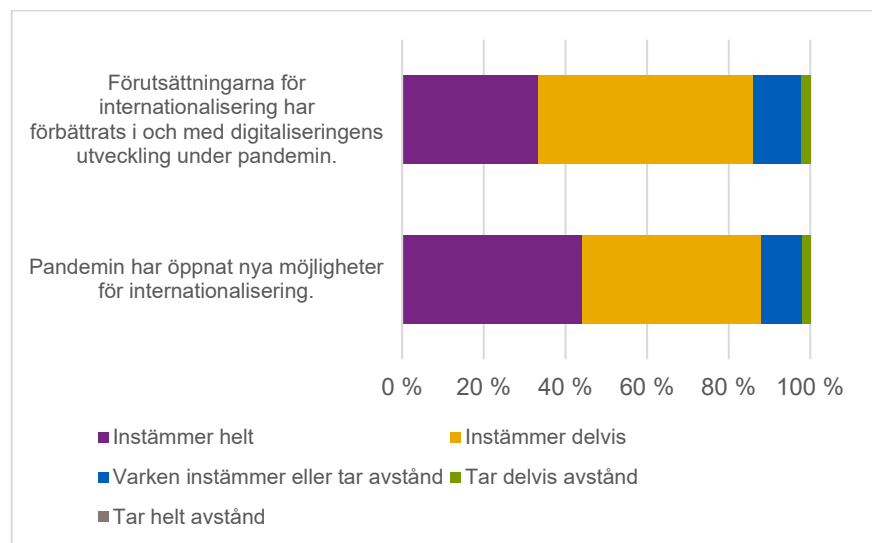
⁴ Ibid.

⁵ Knight, J. (2008). *Higher education in turmoil. The changing world of internationalisation*. Rotterdam: Sense Publishers.

återkommande kommentarerna att digitaliseringen under pandemin kommer ha stor positiv inverkan på internationaliseringen inom högskolan i ett längre perspektiv.

Det första påståendet om internationalisering som respondenterna fick ta ställning till handlade alltså om ifall de ansåg att pandemin öppnade nya möjligheter för internationalisering. En klar majoritet, 88 procent, av respondenterna instämmer i påståendet. Det är en jämn fördelningen mellan de som instämmer helt eller delvis i påståendet, 44 procent vardera.

Figur 1. Påståenden om de ändrade förutsättningarna för internationalisering efter pandemin. Fördelning av respondenternas svar.

Det är framför allt utvecklingen av digitala verktyg och arbetssätt som väntas ha en positiv inverkan på internationaliseringen. Svaren från respondenterna indikerar en tro på att den ökade digitaliseringen kommer att ha en positiv inverkan på internationella samarbeten och internationaliseringen av högskolan i stort. Vi ser liknande positiva resultat för påståendet *Förutsättningarna för internationalisering har förbättrats i och med digitaliseringens utveckling under pandemin*. Även i det påståendet instämmer 85 procent, varav 52 procent instämmer delvis. Ett mervärde som nämns i fritextsvaren är att digitala konferenser och seminarier är mer tillgängliga, inte minst för personer i utvecklingsländer, vilket gynnar internationaliseringen.

Fritextsvaren indikerar att det kommer att vara svårare att argumentera för varför ett resande på förpandemisk nivå är nödvändigt när det finns så många exempel på att det går bra att samarbeta och dela resultat utan att resa. Under pandemin har också förutsättningarna blivit bättre för att göra det digitala mötet mer personligt. En respondent menar att forskare redan nu använder sig av digital mobilitet kombinerad med fysisk

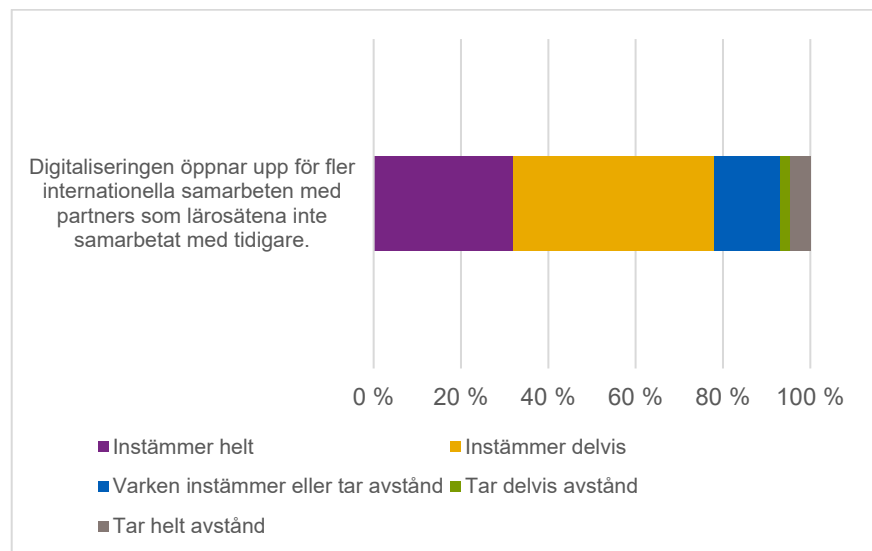
mobilitet och att finansiärer av forskarmobilitet skulle behöva se över sina regelverk för att underlätta en större flexibilitet.

Nya samarbetspartners genom digitaliseringen

Digitaliseringen och lärdomarna från pandemin beskrivs av flera respondenter som en radikal utveckling av möjligheterna för internationalisering. Det handlar om att utbyggd videokonferenskapacitet, nya erfarenheter och utvecklad kompetens kan ge förbättrade möjligheter till internationella kontakter och samarbeten. Konferenser och projekt kan i stor utsträckning genomföras online i dag, och utvecklas genom både förbättrad teknik och ökad vana att hantera tekniken och verktygen.

Det finns en förhoppning att den ökade digitaliseringen kan öppna upp för fler internationella samarbeten med nya partners som lärosätena inte samarbetat med tidigare. Bland respondenterna är det 78 procent som instämmer i påståendet, men en majoritet av dem instämmer bara delvis.

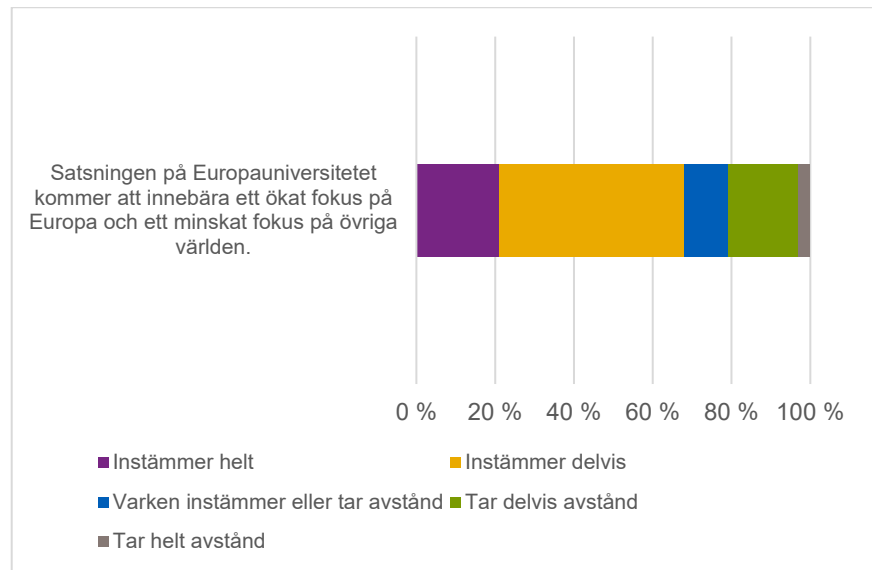
Figur 2. Påstående om nya möjligheter för samarbete genom digitaliseringen. Fördelning av respondenternas svar.

Mer fokus på Europa

Även om digitaliseringen innebär ökad möjlighet att samarbeta med nya partners finns det också processer som skett parallellt med pandemin, som av våra respondenter omnämns som faktorer som kan leda till ett ökat fokus på våra närområden. En sådan parallell utveckling är EU-satsningen på Europauniversiteten. Av respondenterna instämmer 68 procent i påståendet att satsningen på Europauniversiteten kommer att innebära ett ökat fokus på Europa och ett minskat fokus på övriga världen. Merparten av dem instämmer delvis.

Figur 3. Påstående om satsningen på Europauniversitetet. Fördelning av respondenternas svar.

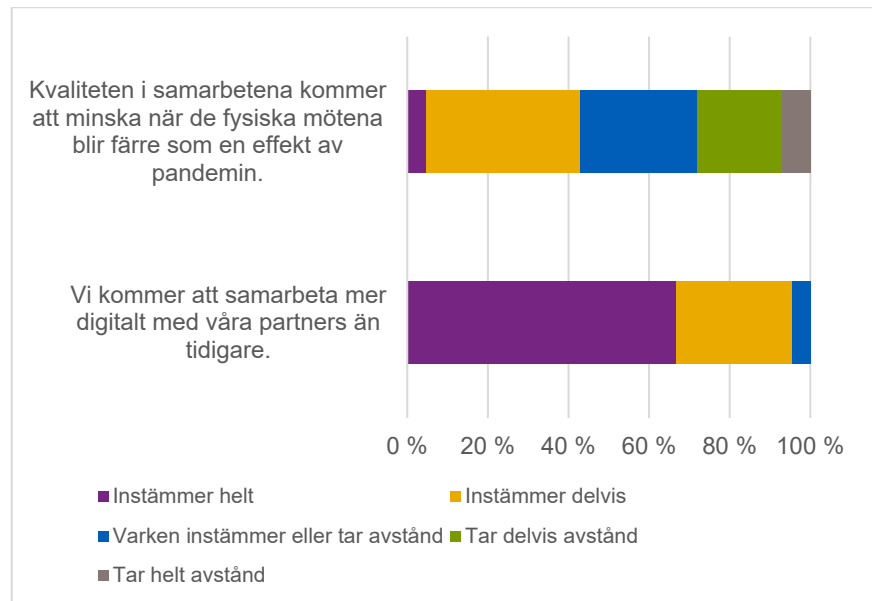

Fysiska möten fortsatt viktiga

Även om det digitala mötet kommer att spela en större roll i internationella samarbeten framöver, har pandemin visat att fysiska möten behövs även i ”det nya normala” när pandemin är över.

Det har blivit tydligt att digitala möten inte helt kan ersätta utan kompletterar det fysiska mötet inom både utbildning och forskning. Däremot instämmer helt eller delvis 96 procent av respondenterna i påståendet om att de kommer att samarbeta mer digitalt med samarbetspartners än tidigare. Hela 67 procent instämmer helt i påståendet. Flera av respondenterna tror att den digitala utvecklingen gör det möjligt att ha produktiva samarbeten även om antalet fysiska möten minskar.

Figur 4. Påståenden om digitala samarbeten och kvaliteten i samarbeten. Fördelning av respondenternas svar.

Även om betydelsen av fysiska möten och internationellt samarbete kvarstår, tyder svaren på en viss oro att uteblivna fysiska möten kan ha en effekt på kvaliteten i samarbeten. Nästan 43 procent av respondenterna instämmer i påståendet att kvaliteten i samarbetena kommer att minska när de fysiska mötena blir färre som en effekt av pandemin. Däremot instämmer bara en minoritet, 5 procent, helt i påståendet och 38 procent instämmer delvis.

Det finns en farhåga att alltför många internationella möten på plats kommer att ersättas av digitala möten utan att arrangörerna först har analyserat vilket mötesformat som skapar mesta möjliga resultat. En respondent menar att mötena har blivit fattigare när de genomförs digitalt: ”Vi behöver social interaktion i både utbildning och möten för att hitta energi och kreativitet.” Andra ser att digitaliseringen riskerar att hämma internationaliseringen när diskussionerna som förs mellan konferenssessionerna och de spontana, oförutsägbara samtalen och mötena uteblir.

En annan risk som nämns i fritextsvaren är att det kan ta längre tid att starta upp nya internationella samarbeten när de fysiska mötena väljs bort. Till exempel nämner några respondenter att det visat sig vara viktigt att träffas fysiskt när ett nytt samarbete startar, men att digitala möten sedan kan ersätta fysiska möten. Andra skriver att prioriteringen av vilka möten som är viktiga att genomföra fysiskt kommer att fortsätta. Någon menar att den fysiska mobiliteten måste ha ett tydligt mervärde jämfört med det digitala mötet för att genomföras.

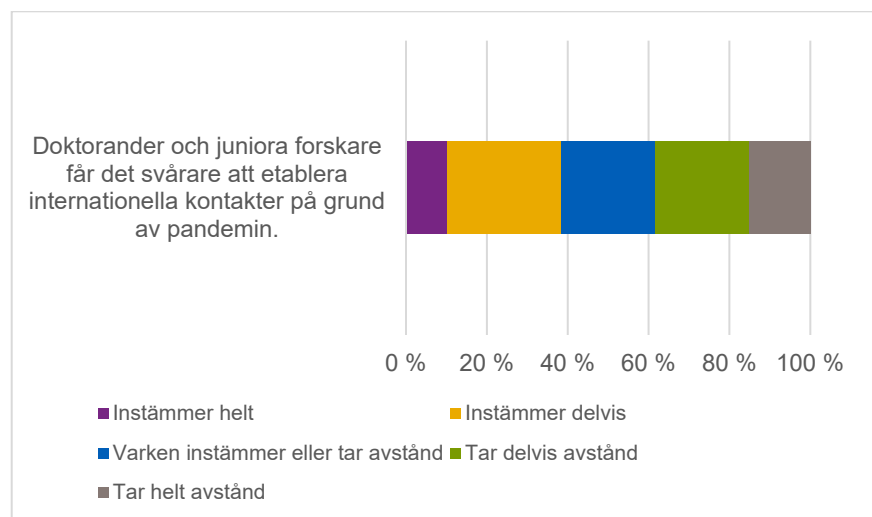
Svårigheter för doktorander och juniora forskare att knyta internationella kontakter

En grupp som i fritextsvaren beskrivs som mer utsatt under pandemin är doktorander och juniora forskare som ännu inte hunnit knyta viktiga internationella kontakter och nätverk. Några respondenter menar att fysiska konferenser och möten kan vara av extra stor vikt för juniora forskare tidigt i karriären och doktorander som bygger upp sina nätverk.

I fritextsvaren framkom att just doktorander och juniora forskare kan få problem på grund av pandemin. Bristen på meningsfulla internationella utbyten kan få en negativ inverkan på deras internationella kontakter. Pandemin både hindrade forskningsprojekt och tvingade fram omläggningar av planerade projekt. För doktorander och juniora forskare i kritiska faser i sina karriärer kan omkullkastade planer få långtgående konsekvenser för karriär och forskningsprojekt. Ett annat perspektiv som lyftes fram i fritextsvaren är att det minskade inflödet av internationella studenter under pandemin framöver kan leda till att färre individer från tredjeländ söker sig till svenska forskarutbildningar. Det kan i sin tur leda till en negativ inverkan på internationella kontaktytor för svenska lärosäten.

Av respondenterna instämmer 38 procent i påståendet att doktorander och unga forskare är en grupp som kommer få det svårare att etablera internationella kontakter på grund av pandemin. De flesta av dem instämmer delvis i påståendet.

Figur 5. Påstående om pandemins konsekvenser för doktoranders och juniora forskares internationella kontakter. Fördelning av respondenternas svar.

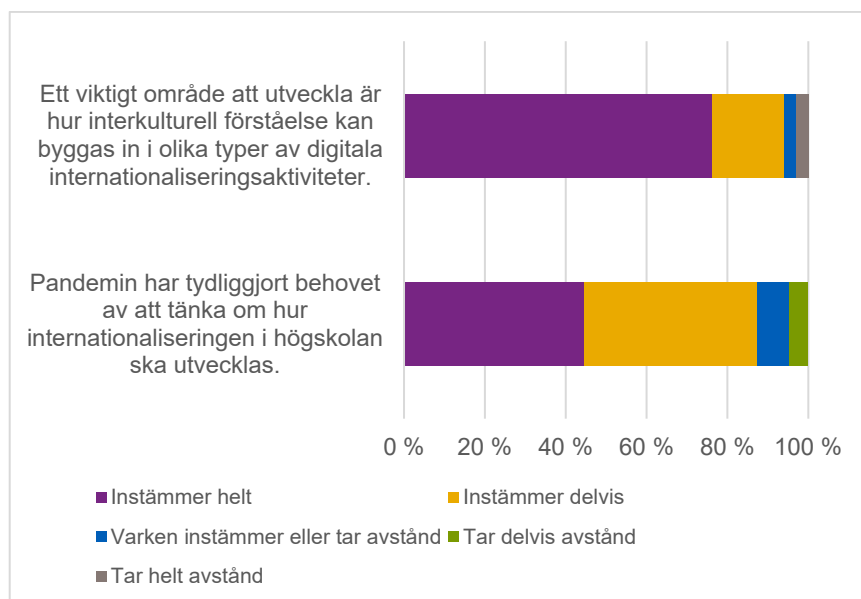
För att ta del av fördjupade resultat om doktorander och juniora forskare rekommenderas UKÄ:s rapport *Långsiktiga konsekvenser av coronapandemin för doktorander och juniora forskare*.

Utvecklingsbehov inför framtiden

I fritextsvaren framkommer det att det finns ett behov av att tänka om hur internationaliseringen av högskolan ska utvecklas i framtiden. I enkäten instämmer 88 procent i ett påstående om det, varav 45 procent instämmer helt (se figur 6). Internationalisering är en grundläggande del av högre utbildning, men efter pandemin pågår diskussioner om hur de fysiska och digitala samarbetena ska kombineras och betydelsen av internationalisering på hemmaplan. I fritextsvaren framkommer att syfte, nyttiggörande och relevans kommer att bli viktigare för alla parter.

Ett utvecklingsområde som nästan alla respondenter anser är viktigt är hur interkulturell förståelse kan byggas in i olika typer av digitala internationaliseringsaktiviteter. Av respondenterna instämmer nästan alla (95 procent) i påståendet. Från fritextsvaren framgår att globala erfarenheter anses vara ett måste för framtidens ledare. Utlandsstudier innebär livserfarenheter studiemässigt, men även en personlig utveckling som finns med hela livet. En annan viktig utvecklingsfråga är hur de här erfarenheterna och interkulturell förståelse kan uppnås inom internationalisering på hemmaplan.

Figur 6. Påståenden om behov av utveckling av internationalisering i högskolan. Fördelning av respondenternas svar.

Internationalisering på hemmaplan allt viktigare

Internationalisering på hemmaplan har diskuterats inom högskolesektorn under lång tid, men blev än mer aktuellt under pandemin. Det handlar om att internationalisera utbildningar på det egna lärosätet, och gynna internationella samarbeten och interkulturell kompetens bland både studenter och personal.

Internationalisering på hemmaplan återkommer i flera av fritextsvaren. Framför allt menar respondenterna att digitaliseringen kan ge ökade möjligheter och öka intresset för internationalisering på hemmaplan.

Miljö och klimat skyndar på utvecklingen

Några respondenter pekar ut miljö- och klimathänsyn som en viktig faktor för internationaliseringens utveckling i framtiden, och att ökad digitalisering även är positivt ur ett klimatperspektiv. Det framkommer också att trenderna inom digitalisering och internationalisering på hemmaplan sannolikt samvarierar med ett ökat klimat- och miljömedvetande. Som vi påpekat tidigare skedde pandemin parallellt med andra processer och händelser som påverkar internationaliseringen. Miljömedvetenhet och klimathänsyn påverkade internationaliseringen redan innan pandemin, men där har det även skett en utveckling under pandemin. Därför är det svårt att särskilja vad som är rena konsekvenser av pandemin och vad som samspekar med andra processer.

Ansvarsfull internationalisering har blivit viktigare

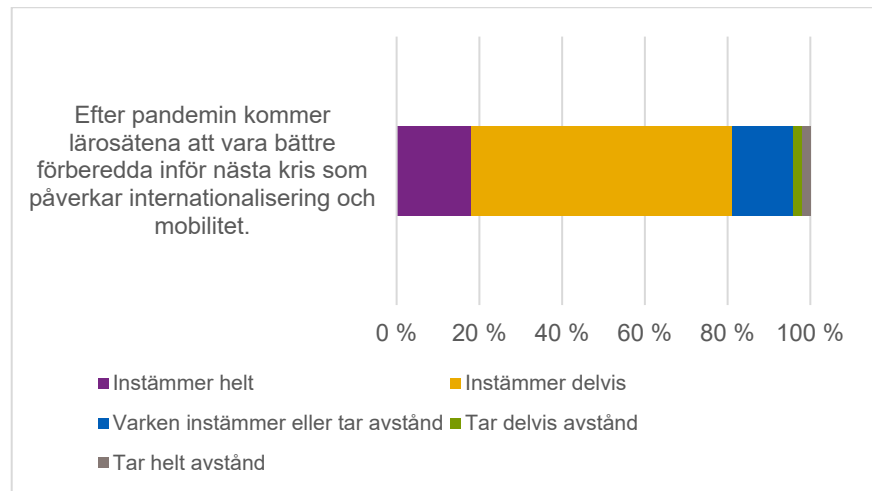
Ansvarsfull internationalisering nämns i fritextsvaren som något som kommer att bli allt viktigare i en osäkrare värld, men också något som blir en stor utmaning för lärosätena. Den politiska utvecklingen i världen kommer att långsiktigt påverka internationaliseringen av högre utbildning.

Fritextsvaren uttrycker även en osäkerhet om hur utvecklingen under 2022, med bland annat kriget i Ukraina, kommer att påverka utbildnings- och forskningssamarbeten, framför allt med så kallade svåra länder som har en autokratisk och odemokratisk utveckling. Det här är inte direkta konsekvenser av pandemin, men pandemin och den tillhörande krisen blottade andra problem samt tydliggjorde att framtida kriser kan komma i många olika former.

Är lärosätena bättre rustade för framtida kriser?

Slutligen gav vi respondenterna ett påstående om framtida kriser som påverkar internationalisering och mobilitet. Av paneldeltagarna instämmer 81 procent i påståendet att lärosätena kommer att vara bättre förberedda inför nästa kris som påverkar internationalisering och mobilitet. Majoriteten av dem, 63 procent, instämmer delvis.

Figur 7. Påstående om hur förberedda lärosätena är inför framtida kriser. Fördelning av respondenternas svar.

En lärdom av pandemin som framkommer i fritextsvaren är att även om en vistelse i ett annat land ger interkulturell förståelse, bör man långsiktigt bygga in flexibilitet i internationalisering och mobilitet. På så sätt kan man ställa om vid behov, till exempel vid en ny kris.

Pandemin testade systemen och tvingade fram en utveckling av verktyg och arbetssätt som även kan användas i en framtida kris. Respondenterna är försiktigt optimistiska till att högskolesektorn är förberedd för kommande kriser. En viktig lärdom för att säkerställa långsiktig förberedelse inom sektorn är att nu ta tillvara ny kunskap och erfarenheten som gjorts under pandemin.

Konsekvenser av pandemin för internationell mobilitet

Digitaliseringen som genomfördes under coronapandemin hade stor betydelse även för den internationella mobiliteten inom högskolan. Våra respondenter menar att utvecklingen kommer att fortsätta och resultera i fler och bättre digitala möjligheter för utbyten för studenter, doktorander och lärare. Blandad mobilitet, där både fysisk och digital mobilitet ingår, kommer att bredda rekryteringen till studentutbytena.

Pandemin hade stor påverkan på mobiliteten, men respondenterna menar att i ett längre perspektiv kommer andra faktorer att påverka mer. En sådan faktor är hållbarhetsfrågorna. Studenter kommer också att ställa högre krav på flexibilitet, relevans och nyttiggörande på sina utbytesvistelser.

Före pandemin likställdes internationalisering ofta med mobilitet och mobilitet, i sin tur, likställdes med resor och studentutbyten. En av konsekvenserna av pandemin är att samtalet om internationell mobilitet har vidgats till att även inkludera alternativ till fysisk mobilitet, framför allt digital mobilitet.

Det här kapitlet fokuserar på den internationella mobiliteten samt fördjupar beskrivningen av de långsiktiga konsekvenserna av pandemin och framtida möjligheter.

Nya möjligheter för mobiliteten

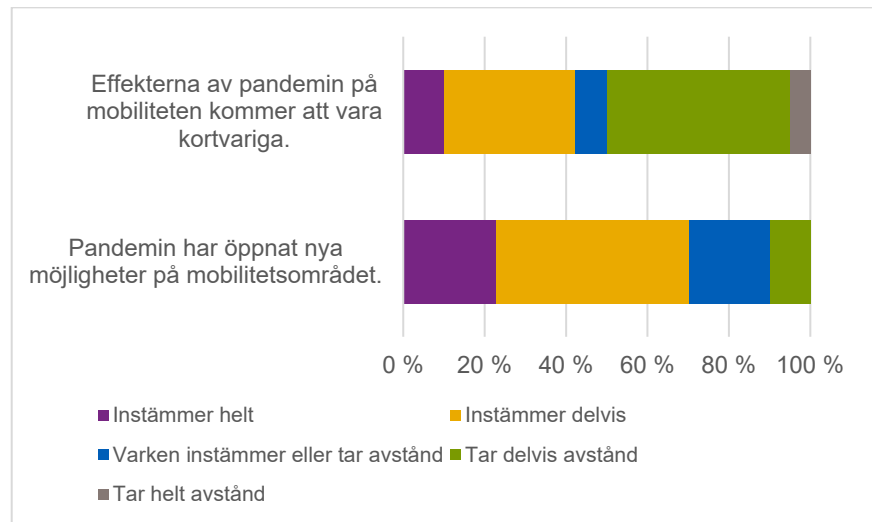
Sommaren och hösten 2022, när vi genomförde enkäterna, var pandemin ännu inte över globalt även om restriktionerna hävts i många länder. Det fanns en viss oro för att en ny våg av covid-19-infektioner skulle komma när samhällen öppnade upp och människor började resa igen. Vad som skulle bli ”det nya normala” på mobilitetsområdet efter pandemin var fortfarande oklart.

En känsla av att vara i ett vänteläge kan vara en förklaring till respondenternas uppdelade svar på vårt påstående om att pandemins effekter på mobiliteten kommer att vara kortvariga. Respondenternas svar på påståendet om att pandemin har öppnat nya möjligheter på mobilitetsområdet är tydligare.

Hälften av respondenterna tar avstånd från påståendet att effekterna av pandemin kommer att vara kortvariga, medan drygt 40 procent däremot instämmer i påståendet (se figur 8).

Sammanlagt valde närmare 80 procent av respondenterna de två svarsalternativen med graderingen delvis (instämmer delvis, tar delvis avstånd). Det tyder på att stödet varken är starkt för eller emot påståendet. En tolkning är att effekterna av pandemin är olika inom olika mobilitetsområden, och därmed kan de bli kortvariga på vissa områden och långvariga på andra.

Figur 8. Påståenden om hur kortvariga effekterna av pandemin är för mobiliteten och nya möjligheter på mobilitetsområdet. Fördelning av respondenternas svar.

Påståendet om att pandemin har öppnat nya möjligheter på mobilitetsområdet får ett starkare stöd. En majoritet, 71 procent av respondenterna, svarar att den har öppnat nya möjligheter. Av dem instämmer merparten bara delvis.

Vilka nya möjligheter det kan handla om framkommer i fritextsvaren och övriga påståenden i enkäten. Tydligast är den digitala utvecklingen som respondenterna menar tog fart under pandemin.

Digitala utvecklingen ökar mobiliteten

Erfarenheterna från pandemin visar att internationell mobilitet kan fungera utan fysisk förflyttning. Pandemin förändrade också synen på digital mobilitet – den blev ett verkligt alternativ. Utvecklingen under pandemin sammanföll nära i tid med att det nya Erasmus+-programmet lanserades, som bland annat erbjuder projektmedel för att utveckla digital mobilitet. Flera av respondenterna menar att pandemin, tillsammans med andra faktorer, har påskyndat arbetet med att hitta alternativ till fysisk mobilitet, vilket i förlängningen kommer att göra att fler kan och vill delta i internationell mobilitet.

I och med reserestriktionerna under pandemin verkar också både digitala kontakter, möten och konferenser samt nätbaserade utbildningar ha blivit accepterade på bred front. Samtidigt som respondenterna ser positiva

effekter av en fortsatt digitaliseringen, är det också tydligt att flera av dem anser att digital kommunikation och mobilitet inte kan ersätta all fysisk mobilitet och att de två formerna har olika fördelar och nackdelar.

Digitala utbyten blir vanligare

Många av fritextsvaren i den första enkäten handlar om vilka möjligheter digitala och virtuella alternativ kan öppna för mobiliteten på längre sikt. Det är fortfarande tidigt i utvecklingen, men respondenterna har en tilltro till att den digitala mobiliteten kommer att spela en allt större roll på mobilitetsområdet.

Flera ser digital mobilitet som ett sätt att underlätta för fler studenter att tillägna sig en internationell erfarenhet. De tror också att mer fokus kommer att ligga på blandad mobilitet, det vill säga en kombination av fysisk och digital mobilitet, och att fler studenter kommer att delta i sådan mobilitet än i traditionella studentutbyten. Blandad mobilitet kan innebära att en del av den internationella erfarenheten sker på distans, till exempel som digital samverkan eller interaktion före eller efter själva vistelsen. Ett exempel på blandad mobilitet från fritextsvaren är det nya upplägget ”blended intensive programmes” (BIP)⁶ som ingår i Erasmus+. I och med pandemin kan blandad mobilitet komma att få ett snabbare och större genomslag än vad som förutsågs. Andra respondenter gör liknande iakttagelser med avstamp i erfarenheterna från digital utbildning och menar att nya format behöver lanseras och etableras för hur studenterna kan tillägna sig internationella erfarenheter.

En respondent beskriver framtiden för digital mobilitet så här:

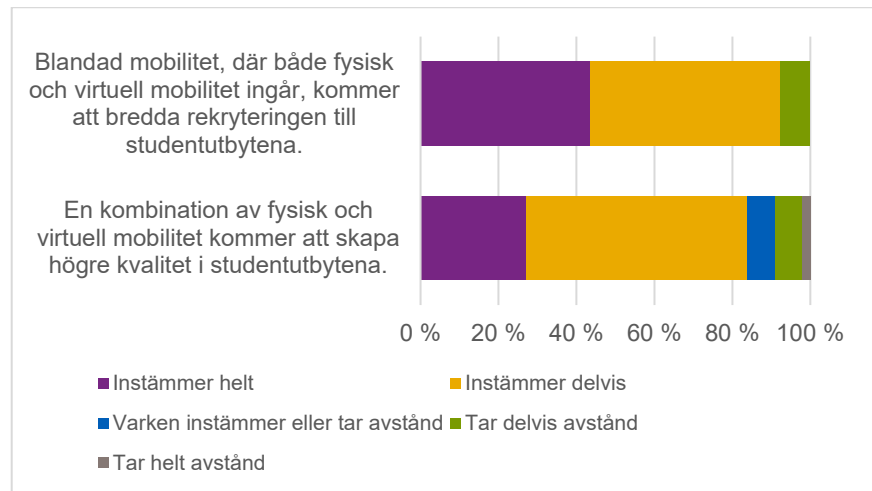
Den virtuella mobiliteten har utvecklats under pandemin och lärdomarna från det arbetet kommer ge långsiktiga effekter på virtuell och blandad mobilitet, både vad gäller omfattningen och utformningen.

Respondenterna tror att en av vinsterna med digitaliseringen kommer att vara en breddad rekrytering när internationell mobilitet inte längre är liktydigt med en fysisk förflyttning utomlands (se figur 9). Hela 93 procent av respondenterna håller med om påståendet att blandad mobilitet kommer att bredda rekryteringen till studentutbytena.

Det finns också en tilltro till att en kombination av fysisk och digital mobilitet kommer att skapa högre kvalitet i studentutbytena. Drygt 80 procent av respondenterna instämmer i det, varav knappt 60 procent instämmer delvis.

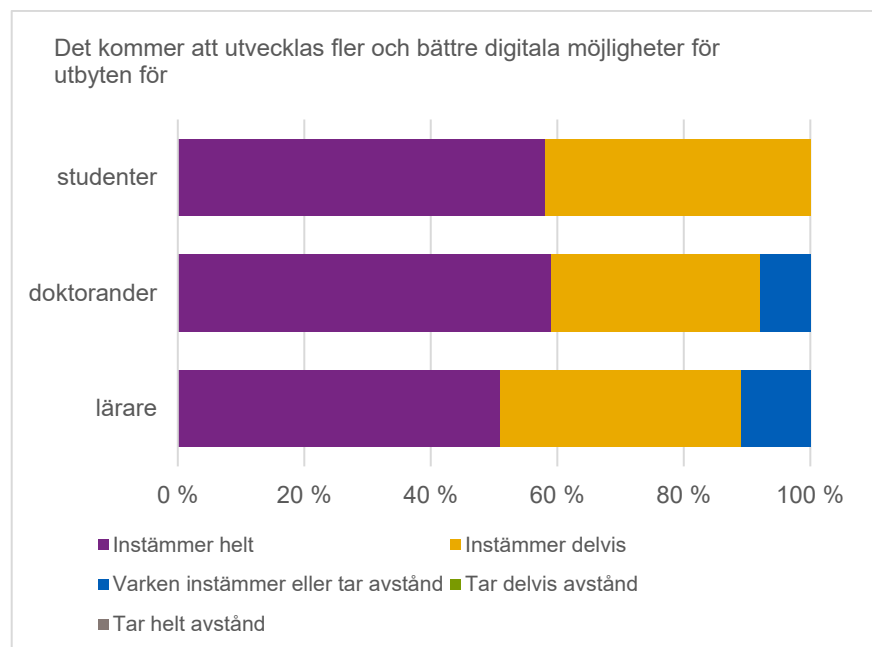
⁶ Läs mer: <https://civis.eu/en/blended-intensive-programmes>.

Figur 9. Påståenden om blandad mobilitet och kvalitet i studentutbytena. Fördelning av respondenternas svar.

Påståendet om digitala utbyten för studenter, doktorander och lärare får ett stort stöd av respondenterna (se figur 10). Nästan alla anser att det kommer att utvecklas fler och bättre digitala möjligheter för utbyten för studenter. En stor andel, 92 procent, förutser samma utveckling för doktorandutbytena. En klar majoritet (89 procent) instämmer också i att det kommer att utvecklas fler och bättre digitala möjligheter för utbyten för lärare. Ingen tar avstånd från påståendena.

Figur 10. Påståenden om framtida digitala möjligheter för utbyten för studenter, doktorander och lärare. Fördelning av respondenternas svar.

I fritextsvaren framkommer också att digitala utbyten kan vara ett sätt att få fler lärare intresserade av att delta i utbyten, vilket i sin tur är viktigt

för att de ska kunna tala med studenterna om värdet av en studievistelse utomlands och motivera dem att resa ut.

Samtidigt som respondenterna ser positivt på utvecklingen av den digitala mobiliteten, skriver flera i fritextsvaren att fysisk mobilitet kommer att fortsätta att locka studenter. På lång sikt kommer den fysiska mobiliteten inte att minska, utan den kommer att kompletteras med virtuell mobilitet, menar en del. Andra anser att digitala utbyten kommer att ersätta en del fysiska utbyten, kanske främst de kortare vistelserna. Men, det kan också bli så att studenter väljer kortare utbytesperioder på plats för att de har svårt att vara bortresta längre perioder.

Olika mervärden med digital och fysisk mobilitet

Respondenterna ser den digitala utvecklingen som en positiv konsekvens av pandemin och något som potentiellt skulle kunna ändra förutsättningarna för mobiliteten på längre sikt. Samtidigt verkar det nu ha blivit angeläget att även tydliggöra fördelar och nackdelar med digital respektive fysisk mobilitet samt hur man bäst kan utnyttja styrkorna i respektive format för att nå sina mål och syften. En respondent formulerar det som att det ena inte är sämre än det andra, men att det är viktigt att inte blanda ihop dem och behandla dem på samma sätt eftersom de ger olika erfarenheter.

Det vanligaste argumentet för digital mobilitet i fritextsvaren är att den är mer tillgänglig för fler, till exempel eftersom det inte ingår en fysisk resa och tidsperioder hemifrån. Andra fördelar som nämns handlar om lärosätets resebudget och en mindre miljöbelastning från verksamheten.

Däremot framhåller flera att den fysiska mobiliteten, och inte den digitala, främjar sådant som interkulturell kompetens, en förståelse för andra perspektiv och vidgade vyer. Den ger en internationell erfarenhet som finns med personen hela livet och en möjlighet att utvecklas som person och akademiker. Utmaningen att ge studenterna möjlighet att tillägna sig interkulturell kompetens uppmärksammas även av andra som menar att det behövs ett utvecklingsarbete, så att även alternativen till fysisk mobilitet kan ge studenterna sådan kompetens.

Den internationella mobilitetens utveckling – på kort och lång sikt

Under pandemin, läsåret 2020/21, såg vi en kraftig nedgång i studentmobiliteten. För Sveriges del var det framför allt utbytesstudenterna som minskade drastiskt i antal, medan freemoverstudenterna fortsatte att komma.⁷ Lärosäten världen över stängde sina

⁷ Internationell studentmobilitet i högskolan 2020/21, UF 20 SM 2102. UKÄ och SCB.

lokaler och de som kunde flyttade utbildningen till distansformat. Konferenser och möten ställdes in eller genomfördes i stället digitalt.

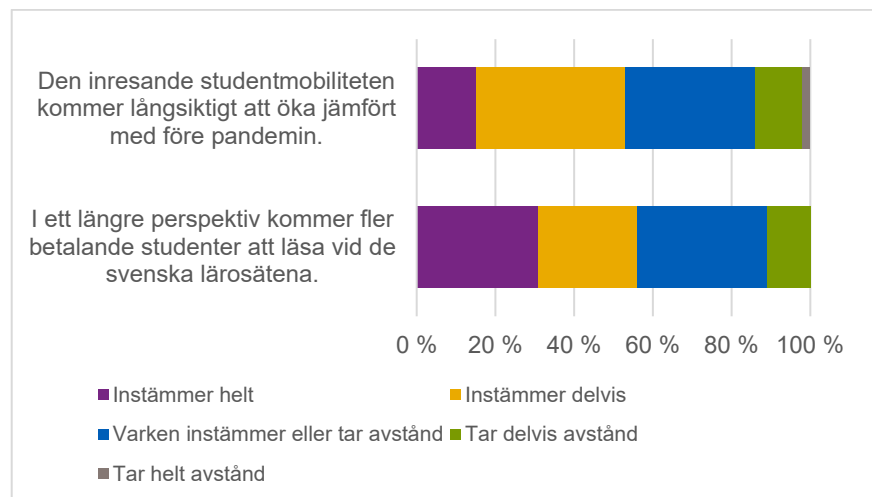
Pandemin innebar genomgripande förändringar för både studenter och doktorander samt lärare, forskare och annan personal. Flera respondenter resonerar i fritextsvaren om vilka drivkrafter och återhållande faktorer som kommer att påverka den internationella mobilitetens utveckling på sikt.

Fler utländska studenter kommer att välja Sverige

Både respondenternas fritextsvar och deras svar på påståendena visar en viss optimism om att studentutbytena kommer att återhämta sig och att Sverige kommer att fortsätta att vara en attraktiv studiedestination för utländska studenter även på längre sikt. Till exempel framhåller några att efterfrågan på utbildning är hög i världen och kommer att öka, speciellt från länder och områden med snabbt växande befolkning. Respondenter skriver också att freemover-studenterna, som ibland kallas programstudenter, har andra drivkrafter än utbytesstudenter när de söker en viss utbildning utomlands, och därför påverkas mindre av pandemin.

Drygt hälften (53 procent) av respondenterna instämmer i påståendet att den inresande studentmobiliteten långsiktigt kommer att öka jämfört med före pandemin. Av dem instämmer merparten delvis i påståendet. Drygt 30 procent varken instämmer eller tar avstånd från påståendet.

Figur 11. Påståenden om den långsiktiga utvecklingen för den inresande studentmobiliteten. Fördelning av respondenternas svar.

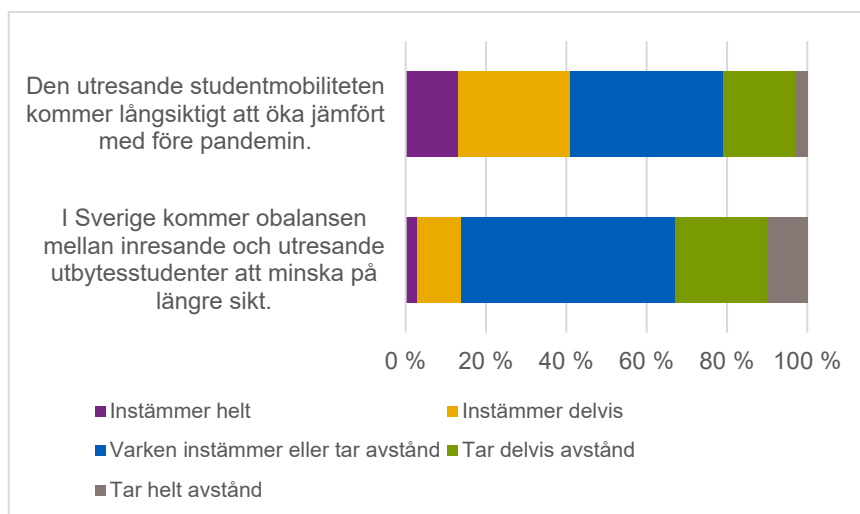
Något fler av respondenterna tror att det i ett längre perspektiv kommer fler avgiftsbetalande studenter till de svenska lärosätena. Drygt hälften (56 procent) instämmer i påståendet, varav mer än hälften instämmer helt. Drygt 30 procent svarar att de varken instämmer eller tar avstånd från påståendet.

... men färre svenska studenter kanske reser ut

Hur den utresande studentmobiliteten kommer att utvecklas långsiktigt är svårare att förutsäga. Flera respondenter skriver i fritextsvaren att de ser ett uppdämt intresse, en ”ketchup-effekt”, bland lärosätets studenter att delta i utbyten. En liknande kommentar är att det troligen kommer att bli lika vanligt med utbyten under långa utbytesperioder som före pandemin. Samtidigt uttrycker relativt få ett starkt stöd för ett påstående om att den utresande mobiliteten kommer att öka långsiktigt. Några fritextsvar nämner att svenska studenters intresse för utlandsstudier dalade redan flera år innan pandemin.

Respondenternas syn på hur den utresande studentmobiliteten kommer att utvecklas är splittrad. Drygt 40 procent av respondenterna instämmer i påståendet att den utresande studentmobiliteten kommer att öka på längre sikt jämfört med före pandemin. Merparten av dem instämmer delvis. Nästan lika många (38 procent) varken instämmer eller tar avstånd från påståendet. Drygt 20 procent tar avstånd från påståendet, varav de flesta svarar delvis.

Figur 12. Påståenden om den långsiktiga utvecklingen för den utresande studentmobiliteten och obalansen mellan inresande och utresande utbytesstudenter. Fördelning av respondenternas svar.

Svenska lärosäten har under många år tagit emot fler utbytesstudenter än de har skickat ut. Hur utvecklingen kommer att se ut på längre sikt verkar svårbedömt, osäkerheten är stor, men det är få av respondenterna som tror att obalansen kommer att minska. Tolv procent stödjer påståendet att i Sverige kommer obalansen mellan inresande och utresande utbytesstudenter att minska på längre sikt. Drygt hälften (53 procent) av respondenterna varken instämmer eller tar avstånd från påståendet. En farhåga som uttrycks i fritextsvaren är att obalansen i studentutbytena kan skapa ett motstånd i institutionsledningarna mot att ta emot internationella utbytesstudenter.

Flera faktorer påverkar intresset att studera utomlands

Även om flera av respondenterna anser att studentmobiliteten, framför allt den inresande, kommer att öka långsiktigt, är inte alla övertygade om en sådan utveckling. Intresset att studera utomlands, antingen som utbytesstudent eller freemover-student, påverkas av såväl personliga faktorer som strukturella och omvärldsrelaterade faktorer, varav bara en del är pandemirelaterade. Respondenternas fritextsvar beskriver flera faktorer som kan påverka intresset för mobilitet på kort och lång sikt.

Pandemirelaterade faktorer som respondenterna tror kommer att minska intresset för mobilitet, eller omdirigera det, är till exempel att studenter känner en osäkerhet om hur covid-19 kommer att spridas fortsättningsvis och därmed en rädsla för nya restriktioner, nedstängningar och en ovilja att resa långt hemifrån. Även krångel att resa internationellt (till exempel ändringar för visering) kan hindra mobiliteten.

Flera nämner också att det kan ta lång tid innan antalet in- och utresande utbytesstudenter från vissa länder har återhämtat sig till förpandemiska nivåer. Förtroendet kan behöva byggas upp igen innan studenterna är beredda att ge utlandsstudier en chans.

Andra faktorer som respondenterna menar riskerar att leda till färre studentutbyten är online-verktyg som gör att kurser kan läsas varifrån som helst i världen samt att det blir färre återvändande utbytesstudenter som kan inspirera nya utresande. Även olika typer av hinder i utbildningen kan göra att färre deltar i utbytesstudier. Förskolläraryrket, lärar- och sjuksköterskeutbildningen är exempel på utbildningar med få utresande utbytesstudenter. En annan spaning är att den internationella studentmobiliteten kommer att utvecklas olika vid olika svenska lärosäten beroende på lärosätets förutsättningar, digitala ambition och prioriteringar.

Annat i fritextsvaren som talar emot en ökning av mobiliteten är att studenter inte ser nyttan av en utlandsvistelse eller värderar den lika högt som tidigare, att de inte anser sig ha tid att åka iväg samt att miljö- och hållbarhetsskäl gör att en del unga inte vill resa ut. Argument för utbytesstudier som länge varit självklara är inte längre lika relevanta för studenterna. Flera menar att lärosätena kommer att behöva formulera och motivera varför fysisk mobilitet är försvarbar, och internationell mobilitet värdefull, för att studenterna ska fortsätta att vara intresserade av utbytesstudier på plats utomlands.

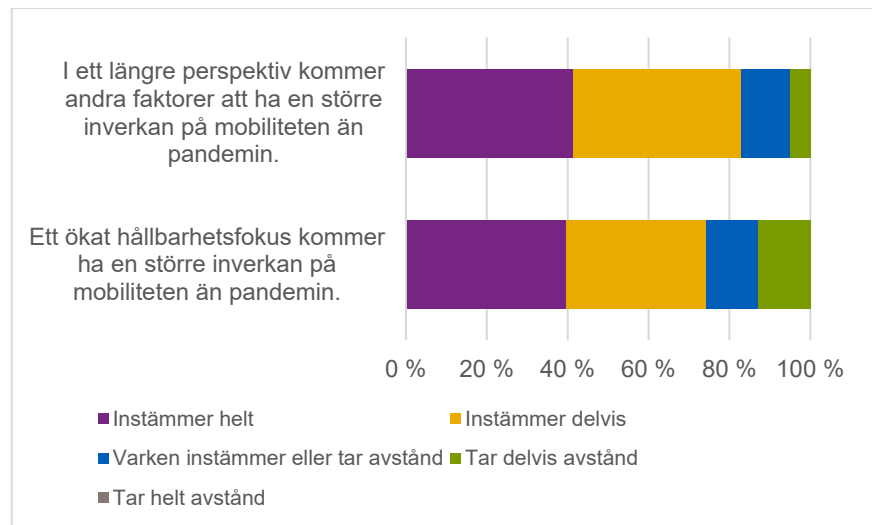
Andra faktorer påverkar mer än pandemin på längre sikt

En del av de ändrade förutsättningarna för internationell mobilitet beror förmodligen inte direkt på pandemin utan snarare på förändringar i samhället och i världsläget som skett parallellt med pandemin eller under en längre tid. En klar majoritet, 82 procent, av respondenterna instämmer

i att andra faktorer än pandemin kommer att ha en större inverkan på mobiliteten i ett längre perspektiv (se figur 13). Andelen som instämmer är jämt fördelad mellan dem som helt instämmer i påståendet och dem som delvis instämmer.

Hållbar utveckling är en sådan annan faktor. En majoritet (75 procent) instämmer i påståendet att ett ökat hållbarhetsfokus kommer att ha en större inverkan på mobiliteten än pandemin. De som instämmer helt är något fler än de som instämmer delvis.

Figur 13. Påståenden om faktorer som påverkar mobiliteten. Fördelning av respondenternas svar.

Trots alla skäl som talar emot fysiska utbyten, menar flera av respondenterna att studier utomlands kommer att fortsätta att locka studenter och att utbytena inte kommer att minska i antal. En respondent beskriver den nya situationen efter pandemin så här:

Jag tror att det ligger djupt rotat att faktiskt fysiskt ta sig till andra länder, att få uppleva kulturen och språket på plats – att få intryck på plats. Möjligen att andra faktorer i framtiden kan komma att påverka framtidens resandemönster och därmed mobilitetsmönster och trender. Jag tror dock att längtan att uppleva andra kulturer, att utvecklas som person och på det akademiska planet, är krafter som är djupt rotade och starkare än de eventuella effekter vi ser av pandemin (rädsla, osäkerhet, etc.).

Flera faktorer påverkar intresset att arbeta och forska utomlands

Initialt under pandemin, när stängda gränser kraftigt minskade resandet, hördes röster som välkomnade pausen från att resa långt för att kortfattat presentera sin forskning inför publik. Det blev i stället accepterat att medverka digitalt i möten och konferenser. Även rekommendationen om

distansarbete innebar för en del bättre möjligheter att få ihop arbete och privatliv. När restriktionerna hävdes hördes både uppskattande kommentarer om att vara tillbaka på arbetsplatsen och önskemål om att fortsätta att arbeta på distans.

Flera fritextsvar diskuterar hur erfarenheterna från pandemin kommer att påverka forskares mobilitet, och det verkar finnas en viss osäkerhet inför framtiden. Hälften av respondenterna tar dock avstånd från påståendet att vanan att arbeta hemifrån och att använda digitala verktyg på längre sikt kommer att minska forskares intresse för kortare och längre vistelser utomlands. De flesta av dem tar delvis avstånd från påståendet. Omkring 25 procent instämmer i påståendet.

En relativt liten andel av respondenterna stödjer påståendet om ett minskat intresse för mobilitet bland forskare. Samtidigt skriver flera i sina fritextsvar att sådant som medarbetares nya möjligheter att arbeta hemifrån, osäkerheten i världen och andra faktorer kan minska forskares intresse att arbeta utomlands. Minskade kontaktytor och svårigheter att bygga nätverk under pandemin är andra skäl som kan leda till mindre forskarmobilitet.

Flera menar också att lärare, forskare och annan personal kan uppleva värdet av en utlandsvistelse som litet, vilket därmed kan leda till ett minskat intresse för att arbeta utomlands. När samarbeten kan ordnas nästan lika bra digitalt, blir fysisk mobilitet som pågår några månader mindre attraktiv.

Det framkommer också att det har blivit vanligare att anställda säger sig ha svårt att resa bort längre perioder. Några respondenter tror att de korta utlandsvistelserna kommer att öka av just tidsskäl, genom att det är lättare att vara borta en kort tid än en längre period. Även osäkerhet om eventuella snabba politiska beslut som förändrar situationen i ett land talar för kortare vistelser, menar några. Andra respondenter tror tvärtom att individer kommer att välja bort de korta utlandsvistelserna på grund av den negativa klimatpåverkan som de kan innebära, och i stället delta digitalt.

Mobilitetsströmmarna förändras delvis

Globala, regionala, nationella och personliga faktorer påverkar mobilitetsströmmarna. Det kan handla om länders ambitioner att rekrytera studenter, doktorander och forskare internationellt för att säkerställa kompetensförsörjningen eller stärka lärosätenas ekonomi. Ändrad finansiering inom olika rekryterande program, eller ändrade visumregler och regler för arbeta efter examen, kan minska eller öka intresset för studier i ett visst land. De senaste åren har vi sett en ambitionshöjning inom EU vad gäller mobilitet och samarbete mellan regionens lärosäten, till exempel inom initiativet Europauniversiteten. Respondenterna har inte en gemensam bild av hur utvecklingen kommer

att se ut för Sveriges del, men ungefär hälften stödjer påståenden om förändringar i studentströmmarna jämfört med före pandemin.

Andra länder kan bli populära

Många av respondenterna tror att mobilitetsströmmarna med utbytesstudenter och freemover-studenter i ett längre perspektiv kan komma att delvis ändra geografisk riktning. Det nämns både på olika sätt i fritextsvaren och i respondenternas svar på tre påståenden. Europa kan öka i popularitet bland svenska studenter.

Drygt 40 procent av respondenterna tror att internationella studenter i större utsträckning än före pandemin kommer att vilja åka till länder som ligger nära deras hemländer (se figur 14). Hälften så många, 20 procent, tar avstånd från påståendet. En relativt stor grupp, 36 procent, varken instämmer eller tar avstånd från påståendet.

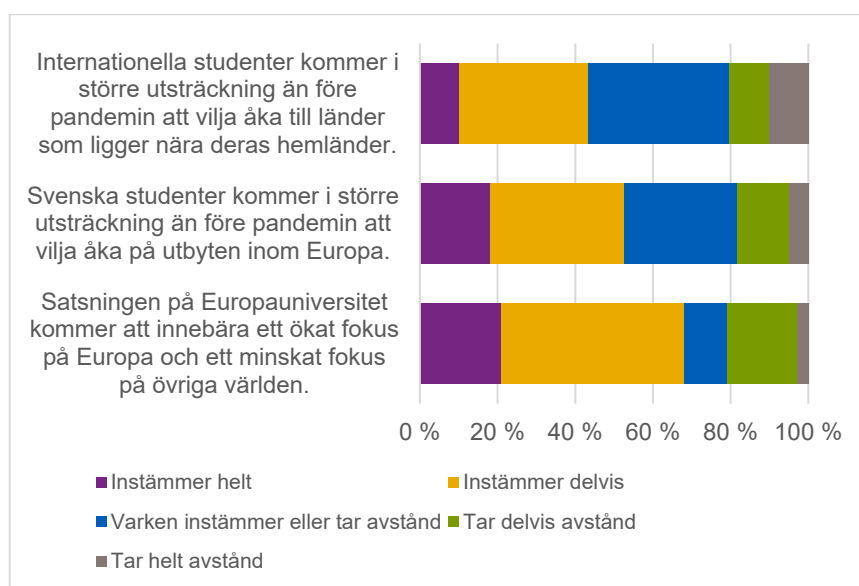
Några fritextsvar nämner studenter i Asien som är tveksamma till att lämna sin region. En konsekvens av det kan bli att antalet inresande studenter från Kina minskar i Sverige.

För svenska studenter innebär närområdet studier vid nordiska och europeiska lärosäten. Drygt hälften (52 procent) av respondenterna tror att svenska studenter i större utsträckning än före pandemin kommer att vilja åka på utbyten inom Europa.

Ett EU-initiativ som kan påverka utvecklingen är Europauniversiteten. Knappt 70 procent av respondenterna instämmer i påståendet att satsningen på Europauniversiteten kommer att innebära ett ökat fokus på Europa och ett minskat fokus på övriga världen. En majoritet av dem instämmer delvis i påståendet. Drygt 20 procent tar avstånd från påståendet, och en majoritet av dem tar delvis avstånd.

Respondenterna ger olika skäl till att Europa blir mer populärt bland svenska studenter, som miljö- och klimathänsyn, osäkerhet på grund av coronapandemin (till exempel att man inte vill vara så långt hemifrån) och den politiska utvecklingen i världen.

Figur 14. Påståenden om var svenska och internationella studenter kommer att vilja studera efter pandemin. Fördelning av respondenternas svar.

Några respondenter ser en utveckling där studier långt från Sverige framför allt är aktuellt för längre utbytesperioder om en termin eller mer. Flera tror att kortare utbyten oftare än i dag kommer att genomföras i Norden och Europa, och att resan till det mottagande lärosätet kommer att göras med tåg. En förklaring till det sistnämnda kan vara att Erasmus+-studenter får extra medel för att resa med tåg till studieorten.

Nyttan med utlandsstudier allt viktigare

Under pandemin aktualiserades frågan om värdet och nyttan med internationell studentmobilitet. Den diskuterades inte bara i Sverige utan även internationellt, till exempel i seminarieserien *The Future of Higher Education* som International Association of Universities (IAU) genomför. Flera respondenter nämner att studenter ifrågasätter nyttan av utlandsstudier, och menar att lärosätena behöver formulera argumenten på nytt.

Internationella undersökningar har på senare år visat att karriärmöjligheter efter studierna har blivit en viktig fråga för internationella studenter. Även respondenterna har noterat betydelsen av karriärmöjligheter efter studierna när lärosätena rekryterar internationella studenter.

Mobilitetens värde behöver omformuleras

Flera respondenter skriver i sina svar att värdet av internationella erfarenheter inte längre är självklart utan kommer att behöva formuleras i termer av nytta och fördelar för individen. Argument för mobilitet som länge varit självklara är inte längre lika relevanta. Flera menar att

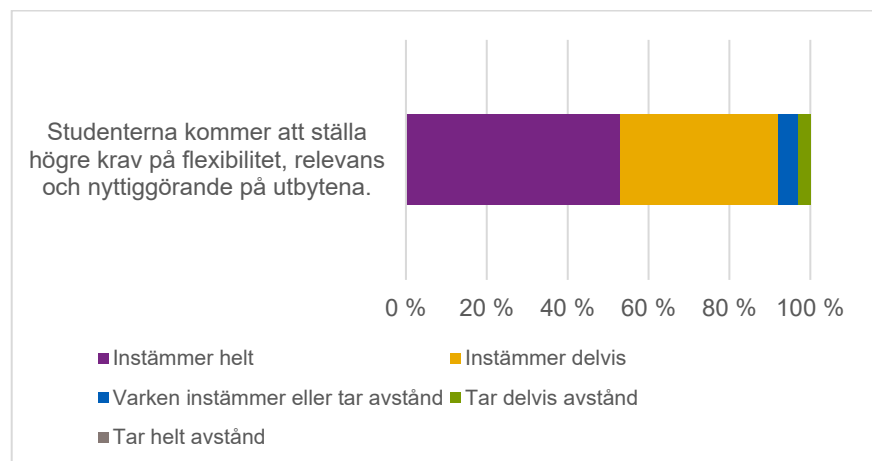
lärosätena kommer att behöva formulera och motivera varför fysisk mobilitet är försvarbar, och internationell mobilitet värdefull, för att studenter och anställda ska fortsätta att vara intresserade.

Det här citatet exemplifierar vad det kan handla om.

Frågorna kring mobilitetens syfte, form, relevans och nyttiggörande kommer att bli fler, andra än tidigare, och mest troligt mer tuffa att svara på. En orsak kommer att vara att frågorna och deras svar bara delvis kommer ha att göra med den mer traditionella synen på internationalisering som en värdefråga i sig själv.

Vi formulerade ett påstående om ifall utbytesstudenternas krav på utbytena kommer att förändras, bland annat när det gäller relevans och nytta. De flesta av respondenterna (81 procent) instämmer i att utbytesstudenterna kommer att ställa högre krav på flexibilitet, relevans och nyttiggörande på sin utbytesvistelse. En mycket liten andel tar avstånd från påståendet.

Figur 15. Påstående om högre krav från studenterna på utbytena. Fördelning av respondenternas svar.

Vad påverkar inresande studenters val?

I fritextsvaren finns flera kommentarer om de inresande freemoverstudenternas drivkrafter. De beskriver studenterna som läser program som drivna av en vilja att läsa en viss utbildning, på ett visst lärosäte, i ett visst land, och att de inte låter sig hindras av sådant som en pandemi.

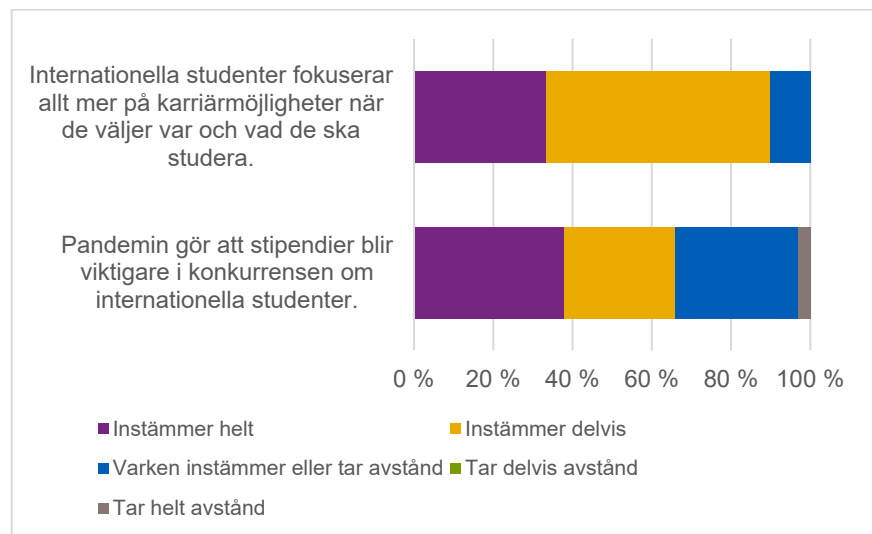
Andra menar att en effekt av pandemin är att trygghet har blivit viktigare för internationella studenter. De vill ha stabilitet och trygghet i livet, och tänker därför ännu mer än tidigare på karriärmöjligheter och söker program som erbjuder tydliga karriärvägar. Det kan också bli så att inresande studenter kommer att efterfråga ett större och annorlunda utbud av kurser, program, vistelser och utbyten än vad de svenska lärosätena erbjuder i dag.

Att karriären efter studierna blir allt viktigare för inresande studenter får starkt stöd av respondenterna (se figur 16). Merparten av dem, närmare 90 procent, stödjer ett påstående om att internationella studenter kommer att fokusera allt mer på karriärmöjligheter när de väljer var och vad de ska studera. Av dem instämmer 56 procent delvis. Ingen tar avstånd från påståendet.

Mot bakgrund av att pandemin har haft en stor inverkan på den globala ekonomin och försämrade många familjers ekonomiska situation, kan även studieavgifterna och finansieringen av utlandsstudierna bli en allt viktigare fråga. I fritextsvaren står det till exempel att studenterna kommer att leta efter flexibla betalningsalternativ.

Stipendier kan därmed också spela en viktigare roll i marknadsföringen av Sverige som studiedestination. En majoritet (66 procent) av respondenterna anser att pandemin har ökat betydelsen av stipendier i konkurrensen om de internationella studenterna. Bara 3 procent tar avstånd från påståendet. I fritextsvaren framförs till exempel att stipendier kan bli viktigare när svenska lärosäten försöker rekrytera studenter i låg- och medelinkomstländer.

Figur 16. Påståenden om vikten av karriärmöjligheter och stipendier för internationella studenter. Fördelning av respondenternas svar.

Respondenter menar att internationella studenter mer än tidigare också kommer att leta efter länder som kan erbjuda en trygg och säker miljö för studierna.

Avslutande reflektioner

Läsåret 2022/23 pågick coronapandemin fortfarande i världen, även om den inte märktes i det dagliga livet i Sverige. Vad som kommer att bli kvar av den stora, pandemidrivna, omställningen som gjordes inom högre utbildning är fortfarande oklart. UKÄ kommer att följa utvecklingen inom regeringsuppdraget om Sveriges återhämtningsplan.

Coronapandemin slog hårt mot den högre utbildningens internationalisering. Resandet mellan länder och lärosäten minskade kraftigt. Läsåret 2020/21 halverades antalet utbytesstudenter som kom till Sverige och antalet utresande utbytesstudenter minskade med 76 procent jämfört med läsåret före pandemin. Samtidigt minskade antalet inresande freemover-studenter marginellt. Av nödvändighet tog den digitala utvecklingen inom internationalisering och mobilitet ett stort steg framåt under pandemin. Vi vet att lärosätenas kontakter med partneruniversiteten flyttade över till digitala kanaler, liksom många konferenser, möten och utbildningar. Fler blev bekväma med att använda digitala verktyg och acceptansen för digital kommunikation ökade.

Återhämtningen inom internationalisering och mobilitet påverkas av många faktorer utanför lärosätenas kontroll. Respondenternas svar på vår första enkät illustrerar det. De nämner allt från en förväntad ökad efterfrågan på utbildning globalt till att individers negativa erfarenheter av pandemin, oro och osäkerhet kan leda till mindre mobilitet.

Coronapandemins påverkan var stor på internationaliseringen och den internationella mobiliteten inom högre utbildning. Återhämtningen blir därför särskilt intressant att följa. Erfarenheterna visar att det kan finnas behov av lärosätesdiskussioner om sådana grundläggande frågor som syfte, mål och nytta med internationalisering och internationell mobilitet.

Internationaliseringsarbetet ingår i ett globalt sammanhang

Det svenska arbetet med internationalisering sker i ett större, globalt, sammanhang. Sådant som påverkar är till exempel den demografiska och ekonomiska utvecklingen, krig och oro samt klimatförändringarnas påverkan i olika delar av världen. Man kan även se studentmobiliteten i ett individuellt perspektiv som handlar om medelklassens ambitioner och ungdomarnas framtidsdrömmar.

Allt fler unga i låg- och mellaninkomstländer har en gymnasieutbildning och efterfrågan på universitetsutbildning ökar i högre takt än tillgången. En examen från ett utländskt universitet kan vara en biljett till en

framgångsrik framtid. Samtidigt har utvecklade länder brist på viss kompetens och utformar sina visumregler så att de ska uppmuntra inresande studenter, doktorander och forskare att stanna och arbeta. En annan drivkraft för internationell mobilitet är länders nationella strategier som har ambitiösa mål för rekrytering av internationella studenter och att studieavgifter från internationella studenter är en nödvändig inkomstkälla för många lärosäten.

Utöver de nämnda drivkrafterna finns många andra omvärldsfaktorer som påverkar internationaliseringen inom den högre utbildningen. Återhämtningen efter coronapandemin och utvecklingen på längre sikt inom internationalisering och mobilitet vid de svenska lärosätena är därför svår att förutse. Genom underlaget från enkäterna har vi identifierat några områden som är särskilt intressanta att följa.

Hur utvecklas studentmobiliteten på längre sikt?

När respondenterna blickar framåt uttrycker de en viss osäkerhet om hur den internationella studentmobilitetens volym kommer att ändras på längre sikt. Tendensen i svaren är att den inresande mobiliteten kommer att öka långsiktigt jämfört med före coronapandemin, framför allt gäller det de avgiftsbetalande studenterna. Få tror däremot att den utresande studentmobiliteten kommer att öka.

Det vi kan se hittills i den officiella statistiken är att läsåret 2021/22 ökade studentutbytena till i det närmaste samma nivå som före pandemin.⁸ Återhämtningen var tydligast i mobiliteten inom EU och EES. De utomeuropeiska studentutbytena var fortfarande färre läsåret 2021/22 än före pandemin. När statistiken för den internationella studentmobiliteten läsåret 2022/23 publiceras kommer vi att se om återhämtningen håller i sig och om den utomeuropeiska studentmobiliteten har kommit i kapp jämfört med före pandemin.

Den sammantagna bilden från respondenternas svar är att de internationella studentströmmarna kommer att fördelas lite annorlunda på längre sikt jämfört med före coronapandemin. Förmodligen kommer fler internationella studenter än tidigare välja att studera i sin geografiska region och Europa kommer att bli mer populärt bland svenska utbytesstudenter. Det som talar för en sådan utveckling är till exempel att EU:s Erasmus+-program har fått en större budget och ett utvidgat innehåll. Det inbegriper numera även utveckling av digital mobilitet och satsningen på Europauniversiteten. Annat i respondenternas svar som talar för ändrade studentströmmar är att människor känner ett ökat behov av trygghet och vill vara nära hemlandet om något oförutsett skulle

⁸ Coronapandemins konsekvenser för universitet och högskolor. Slutredovisning av ett regeringsuppdrag. Rapport 2022:18. UKÄ.

hända. Sedan vi genomförde enkäten sommaren 2022 har det världspolitiska läget förändrats radikalt och inflationen har ökat i många länder. Sammantaget har osäkerheten och oron ökat i världen, vilket talar för den utveckling som respondenternas anar. UKÄ kommer att följa och analysera hur studentmobiliteten utvecklas, framför allt genom den officiella statistiken.

Hur genomgripande blir påverkan från den digitala utvecklingen?

Under coronapandemin skedde en snabb digital utveckling inom högskolan. Respondenterna menar att den har förbättrat förutsättningarna för lärosätenas internationalisering. De anser också att digitaliseringen har haft ett positivt inflytande på de internationella samarbetena och öppnat upp för fler samarbeten med partners som lärosätet inte samarbetat med tidigare. Respondenterna är samstämmiga om att de kommer att samarbeta mer digitalt med sina partners än de gjorde före pandemin. Även om det kommer att bli en viss återgång till icke-digitala arbetssätt, är vår bedömning att digitala arbetssätt är här för att stanna och att den digitala utvecklingen kommer att fortsätta. Att samarbeta mer digitalt är dessutom i linje med myndigheternas uppdrag från regeringen att redovisa hur de arbetar för att minska resandet och utveckla klimatsmarta mötesformer.⁹

Digitaliseringen har även gått snabbt på mobilitetsområdet, påskyndad av reserestriktioner och stängda gränser. Numera ses digital mobilitet som ett verkligt alternativ till fysisk mobilitet, och blandad mobilitet förväntas bredda rekryteringen till studentutbytena. Ännu är det tidigt i utvecklingen för alternativen till fysisk mobilitet, men förutsättningarna är goda: Intresset är stort och det finns medel att söka inom Erasmus+.

Samtidigt som de nya möjligheterna med digital mobilitet lyfts fram, hörs också röster som säger att den fysiska mobiliteten ger erfarenheter och färdigheter som den digitala inte kan ge. En respondent formulerar det som att den ena sortens mobilitet inte är sämre än den andra, men att det är viktigt att inte blanda ihop dem och behandla dem på samma sätt eftersom de ger olika erfarenheter. Resonemanget lyfter fram vikten av att låta syfte och mål påverka valet av mobilitet.

Fysiska och digitala möten och samarbeten kan vara komplement till varandra för att öka effektiviteten och kvaliteten i samarbetena med internationella partners. Erfarenheter från Europauniversitetssatsningen visar till exempel att det är bra att träffas fysisk när ett projekt startar, men att det sedan går bra att arbeta digitalt.

⁹ Uppdrag i de statliga myndigheternas regleringsbrev för 2022: "Lärosätena ska redovisa uppföljningsbara mål för resande för 2025 i förhållande till 2019 på ett sätt som leder till mindre miljö- och klimatpåverkan."

Ett utvecklingsområde på längre sikt är metoder för att mäta digital mobilitet. Digital och blandad mobilitet förväntas spela en viktig roll i framtiden och behöver därför kunna mätas så att utvecklingen inte feltolkas. Den nuvarande officiella statistiken om internationell studentmobilitet skiljer inte på fysisk och digital mobilitet.

Är det dags för ett omtag?

I en framtid där internationella relationer fortsätter att spela en viktig roll på många områden behöver fler studenter få med sig internationella erfarenheter och färdigheter från högskolan, oberoende av om de reser utomlands eller inte. Flera av respondenterna menar att lärosätena efter coronapandemin behöver göra ett omtag i arbetet med internationalisering och mobilitet samt hur områdena kan utvecklas på längre sikt. I det ingår digitaliseringen men även annat, som utveckling av internationalisering på hemmaplan och hur interkulturell kompetens kan byggas in i aktiviteter.

Internationaliseringsutredningen lade fram sitt delbetänkande 2017 och slutbetänkandet 2018. Ett resultat av utredningen är ändringen i högskolelagen om syftet med lärosätenas internationalisering.¹⁰ Ett annat är samarbetena inom Plint, plattform för internationalisering.¹¹ Någon nationell strategi för internationalisering av universitet och högskolor har däremot inte tagits fram. Det finns goda skäl att återuppta arbetet med en nationell strategi, eftersom internationaliseringen fortsätter att vara ett strategiskt viktigt område för lärosätena. Mycket har också hänt på området sedan 2018 – inte minst de omvälvande senaste tre åren.

¹⁰ ”Den samlade internationella verksamheten vid varje högskola ska dels stärka kvaliteten i högskolans utbildning och forskning, dels bidra nationellt och globalt till sådan hållbar utveckling som avses i första stycket.” 1 kap. 5 § tredje stycket högskolelagen (1992:1434).

¹¹ <https://www.uhr.se/internationella-mojligheter/Plattform-for-internationalisering/>

Bilaga 1

Den första enkätundersökningen

Mejlmeddelande

Mejlmeddelandet med inbjudan att delta förklarar syftet med enkätundersökningen och hur den genomförs. Mejlet skickades i juni 2022 till personer som arbetade med internationalisering och internationell mobilitet vid lärosäten, andra myndigheter samt svenska och internationella organisationer.

Hej {Förnamn} {Efternamn},

Vill du bidra med dina spaningar om pandemins långsiktiga effekter på internationaliseringen och mobiliteten inom högskolan?

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) har i uppdrag av regeringen att följa upp konsekvenserna för verksamheten vid universitet och högskolor av beslut och insatser som vidtagits med anledning av pandemin. Ett fokusområde är de långsiktiga effekterna av pandemin för internationalisering och mobilitet.

UKÄ har identifierat dig som expert inom internationalisering och/eller mobilitet. Vi undrar nu om du vill delta i vår expertpanel för långsiktiga effekter av pandemin. Det innebär att besvara två korta enkäter där du bidrar med dina spaningar om möjliga långsiktiga effekter av pandemin för internationalisering och mobilitet. Du får också tycka till om andra experters spaningar (enkät nummer två).

Vi ber dig skicka in dina svar så fort som möjligt men har förståelse för att vi nu närmar oss semestertider. En påminnelse kommer att gå ut efter sommaren.

Om du har några frågor, hör gärna av dig till Ellen Ellfolk Kenttä (ellen.ellfolk.kentta@uka.se) eller Anna Lundh (anna.lundh@uka.se) som ansvarar för genomförandet av studien.

För att komma till enkäten, klicka här: {Enkätens adress med inloggning}

Inledande text i enkäten

Den inledande texten i undersökningsverktyget om bakgrunden till undersökningen och undersökningens upplägg och genomförande:

Pandemins långsiktiga effekter på internationalisering och mobilitet

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) har i uppdrag av regeringen att följa upp effekterna för verksamheten vid universitet och högskolor av beslut och insatser som vidtagits med anledning av coronapandemin. Som en del i uppdraget genomför vi framåtblickade studier där paneler av experter får ge sina spaningar om de långsiktiga effekterna av pandemin

inom tre områden, undervisning och examination, unga forskare samt internationalisering och mobilitet. Studierna ska ingå i UKÄ:s slutrapportering av pandemiuppdraget till regeringen.

UKÄ har identifierat dig som expert och undrar om du vill delta i expertpanelen för långsiktiga effekter av pandemin på internationalisering och mobilitet. Att delta i expertpanelen innebär att du besvarar två korta enkäter där du ges möjligheten att bidra med dina spaningar om möjliga långsiktiga effekter av pandemin på internationalisering och mobilitet och tycka till om vad andra paneldeltagare har föreslagit som långsiktiga effekter. Alla deltagare i expertpanelen kommer vara anonyma.

Den första enkäten kommer sammanställas efter sommaren och vi hoppas att du kan skicka in dina svar så fort som möjligt. Vi kommer sedan att följa upp med en andra enkät i början av hösten.

Om du har några frågor, hör gärna av dig till Ellen Ellfolk Kenttä (ellen.ellfolk.kentta@uka.se) eller Anna Lundh (anna.lundh@uka.se) som ansvarar för genomförandet av studien.

Frågor

- Organisation

- Befattning/Titel

- Vad ser du för möjliga långsiktiga effekter av Covid-19 pandemin på internationalisering inom högskolan?

- Vad ser du för möjliga långsiktiga effekter av Covid-19 pandemin på mobilitet inom högskolan?

Den andra enkätundersökningen

Mejlmeddelande

Mejlmeddelandet som bjöd in expertpanelen att svara på påståendena i den andra enkätundersökningen. Mejlet skickades i september 2022 till samma personer som fått inbjudan att delta i den första enkätundersökningen.

Hej {Förnamn} {Efternamn},

Före sommarledigheten valdes du ut för att delta i en expertpanel som spanade om långsiktiga effekter av pandemin på internationalisering och mobilitet. Studien är en del i UKÄ:s pandemiuppdrag. Vi fick ett fantastiskt gensvar med drygt 60 procents svarsfrekvens och ett rikt spaningsmaterial. Stort tack till alla er som bidrog!

Vi har nu sammanställt svaren och tagit fram en andra enkät som vi skickar ut till samma expertpanel. Denna andra enkät består av 30 påståenden som baseras på de inkomna spaningarna.

Den här gången ber vi dig att ta ställning till påståendena och svara på en femgradig skala. Vi kommer sammanställa resultatet till en PM och ett avsnitt i UKÄ:s slutrapport av pandemiprojektet till regeringen.

Vi behöver ditt svar senast 20 september.

Om du har några frågor, hör gärna av dig till Ellen Ellfolk Kenttä (ellen.ellfolk.kentta@uka.se) eller Anna Lundh (anna.lundh@uka.se) som ansvarar för genomförandet av studien.

För att komma till enkäten, klicka här: [{ Enkätens adress med inloggning }](#)

Inledande text i enkäten

Den inledande texten i undersökningsverktyget om undersökningens upplägg och genomförande:

Pandemins långsiktiga effekter på internationalisering och mobilitet

Före sommarledigheten skickade Universitetskanslersämbetet (UKÄ) ut en enkät för att samla in era spaningar om de långsiktiga effekterna av pandemin på internationalisering och mobilitet. Det materialet ligger till grund för en ny enkät som vi nu ber dig att besvara. Enkäten består av 30 påståenden.

Påståendena är uppdelade i tre grupper: internationalisering och mobilitet och avslutande frågor. För varje påstående kryssar du i om du instämmer med om påståendet eller tar avstånd och till vilken grad. I slutet av enkäten finns en kommentarsruta om du vill lämna ett medskick till oss. I sammanställningen av påståendena kommer tonvikten att ligga på den samlade bilden som framkommer av svaren.

Du kan spara svaren i enkäten och återkomma till den vid ett senare tillfälle, så länge det är före slutdatumet.

Vi behöver ditt svar senast den 20 september.

Ett förtydligande: Med "utresande studenter" och "inresandestudenter" menar vi studenter som reser ut från, eller kommer till, svenska lärosäten. Med "internationella studenter" menar vi mer generellt studenter som läser hela eller delar av sin universitets- eller högskoleutbildning utomlands. Om du inte kan ta ställning till ett påstående kan du svara Inte relevant/vet ej.

Om du har några frågor, hör gärna av dig till Ellen Ellfolk Kenttä (ellen.ellfolk.kentta@uka.se) eller Anna Lundh (anna.lundh@uka.se) som ansvarar för genomförandet av studien.

Bakgrund

UKÄ har fått i uppdrag av regeringen att följa upp effekterna av pandemin på lärosätenas verksamhet. Som en del i uppdraget genomför vi tre framåtblickade studier där paneler av experter får ge sina spaningar om de långsiktiga effekterna av pandemin inom tre områden: undervisning och examination, juniora forskare samt internationalisering och mobilitet. Studierna ingår i UKÄ:s slutrapportering av

pandemiuppdraget till regeringen som ska lämnas senast 1 december i år.

Påståenden och svarsalternativ

Följande sex svarsalternativen fanns för varje fråga:

- Instämmer helt
- Instämmer delvis
- Varken instämmer eller tar avstånd
- Tar delvis avstånd
- Tar helt avstånd
- Inte relevant/Vet ej.

Följande påståenden ställdes i enkäten:

Långsiktiga effekter av pandemin – Internationalisering

Instämmer du eller tar du avstånd från följande påståenden?

1. Pandemin har öppnat nya möjligheter för internationalisering.
2. Pandemin har tydliggjort behovet av att tänka om hur internationaliseringen i högskolan ska utvecklas.
3. Internationaliseringen kommer att minska i en post-pandemisk värld som präglas av oro och osäkerhet inför framtiden.
4. Förutsättningarna för internationalisering har förbättrats i och med digitaliseringens utveckling under pandemin.
5. Digitaliseringen öppnar upp för fler internationella samarbeten med partners som lärosätena inte samarbetat med tidigare.
6. Kvaliteten i samarbetena kommer att minska när de fysiska mötena blir färre som en effekt av pandemin.
7. Ett viktigt område att utveckla är hur interkulturell förståelse kan byggas in i olika typer av digitala internationaliseringsaktiviteter.
8. Vårt lärosäte kommer redan i närtid att lägga mer resurser på internationalisering på hemmaplan

Långsiktiga effekter av pandemin – Mobilitet

Instämmer du eller tar du avstånd från följande påståenden?

9. Pandemin har öppnat nya möjligheter på mobilitetsområdet.
10. Effekterna av pandemin på mobiliteten kommer att vara kortvariga.
11. I ett längre perspektiv kommer andra faktorer att ha en större inverkan på mobiliteten än pandemin.

12. Ett ökat hållbarhetsfokus kommer ha en större inverkan på mobiliteten än pandemin.
13. Svenska studenter kommer i större utsträckning än före pandemin att vilja åka på utbyten inom Europa.
14. Den utresande studentmobiliteten kommer långsiktigt att öka jämfört med före pandemin.
15. Den inresande studentmobiliteten kommer långsiktigt att öka jämfört med före pandemin.
16. I Sverige kommer obalansen mellan inresande och utresande utbytesstudenter att minska på längre sikt.
17. En kombination av fysisk och virtuell mobilitet kommer att skapa högre kvalitet i studentutbytena.
18. Studenterna kommer att ställa högre krav på flexibilitet, relevans och nyttiggörande på utbytena.
19. Blandad mobilitet, där både fysisk och virtuell mobilitet ingår, kommer att bredda rekryteringen till studentutbyten.
20. Internationella studenter kommer i större utsträckning än före pandemin att vilja åka till länder som ligger nära deras hemländer.
21. I ett längre perspektiv kommer fler betalande studenter att läsa vid de svenska lärosätena.
22. Pandemin gör att stipendier blir viktigare i konkurrensen om internationella studenter.
23. Internationella studenter fokuserar allt mer på karriärmöjligheter när de väljer var och vad de ska studera.
24. Det kommer att bli betydligt vanligare att utländska lärare deltar digitalt i högskoleutbildning i Sverige.
25. Det kommer att utvecklas fler och bättre digitala möjligheter för utbyten för
 - a. lärare
 - b. studenter
 - c. doktorander.

Långsiktiga effekter av pandemin – Avslutande frågor

Instämmer du eller tar du avstånd från följande påståenden?

26. Vi kommer att samarbeta mer digitalt med våra partners än tidigare.
27. Satsningen på Europauniversitet kommer att innebära ett ökat fokus på Europa och ett minskat fokus på övriga världen.

28. Vanan att arbeta hemifrån och att använda digitala hjälpmedel minskar på längre sikt intresset bland forskare för kortare och längre vistelser utomlands.
29. Doktorander och juniora forskare får det svårare att etablera internationella kontakter på grund av pandemin.
30. Efter pandemin kommer lärosätena att vara bättre förberedda inför nästa kris som påverkar internationalisering och mobilitet.

Är det något du vill skicka med till oss? Lämna din kommentar i rutan nedan:

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) ska bidra till att stärka den svenska högskolan och Sverige som kunskapssamhälle. Vi granskar kvaliteten på högskoleutbildningarna, vi analyserar och följer upp utvecklingen inom högskolan och vi bevakar studenternas rättssäkerhet.

uka.se

